

O'ZBEK TILIDA DISKURS MARKERLARINING PRAGMATIK
VAZIFALARI

Qosimjonova Gulinigor Baxtiyor

qizi

Namangan davlat chet tillar instituti

talabasi.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'zbek tilida diskurs markerlarining pragmatik vazifalari tahlil qilinadi. Diskurs markerlari nutq jarayonini tashkil etish, gapiruvchi va tinglovchi o'rtasidagi munosabatlarni ifodalash hamda ijtimoiy aloqani ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotda o'zbek tilidagi dramatik va raqamli diskursdan olingan misollar asosida diskurs markerlarining pragmatik funksiyalari ko'rib chiqiladi hamda ingliz tili bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Natijalar diskurs markerlarining madaniy va kontekstual jihatdan o'zgaruvchanligini hamda ularning kommunikativ jarayondagi ahamiyatini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar. *diskurs markerlari, pragmatik vazifalar, o'zbek tili, nutqiy aloqa, dramatik diskurs, raqamli muloqot, qiyosiy tahlil*

Annotation *This article analyzes the pragmatic functions of discourse markers in the Uzbek language. Discourse markers play a significant role in organizing speech, expressing speaker attitudes, and maintaining social interaction. The study examines examples from Uzbek dramatic and digital discourse and provides a comparative analysis with English. The findings highlight the cultural and contextual variability of discourse markers and their importance in effective communication.*

Keywords *discourse markers, pragmatic functions, Uzbek language, speech communication, dramatic discourse, digital interaction, comparative analysis*

Diskurs markerlari pragmatik lingvistikaning muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Ular nutqning propositsional mazmunini o'zgartirmagan holda, muloqot jarayonini boshqarish, fikrlar o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlash hamda tinglovchiga

kommunikativ signal berish vazifasini bajaradi. O‘zbek tilida diskurs markerlari milliy madaniyat, ijtimoiy munosabatlar va kontekst bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning qo‘llanilishi nutqiy jarayonning samaradorligini belgilaydi. Mazkur maqolada o‘zbek tilidagi diskurs markerlarining pragmatik funksiyalari, ularning tasnifi va qo‘llanish xususiyatlari tahlil qilinadi hamda ingliz tili bilan qiyosiy jihatdan yoritiladi.

Diskurs markerlarining ta’rifi va tasnifi Diskurs markerlari — bu nutqda gaplar va fikrlar o‘rtasidagi mantiqiy va pragmatik bog‘lanishni ta’minlaydigan so‘zlar yoki iboralar bo‘lib, ular asosan kommunikativ jarayonni tashkil etishga xizmat qiladi. Diskurs markerlari semantik mazmunni o‘zgartirmaydi, biroq nutq oqimini boshqarish, mavzuni o‘zgartirish, munosabatni ifodalash va ijtimoiy aloqani mustahkamlash kabi pragmatik vazifalarni bajaradi. O‘zbek tilida diskurs markerlari ingliz tilidagi markerlarga funksional jihatdan o‘xshash bo‘lsa-da, ularning shakli va qo‘llanishi madaniy farqlar bilan ajralib turadi. Masalan, ingliz tilidagi “well”, “so”, “you know” kabi birliklar o‘zbek tilida “ha”, “endi”, “bilasanmi” kabi markerlar bilan ifodalanadi. Diskurs markerlarini quyidagi guruhlariga ajratish mumkin: • Bog‘lovchi markerlar: va, lekin, ammo (and, but); • Mavzuni o‘zgartiruvchi markerlar: endi, shunday bo‘lsa ham; • Munosabatni ifodalovchi markerlar: bilasanmi, to‘g‘risi (you know, actually).

O‘zbek tilidagi diskurs markerlarining pragmatik vazifalari O‘zbek tilida diskurs markerlari nutqni mantiqiy tuzish, gapiruvchi munosabatini ifodalash va muloqotni uzluksiz davom ettirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, raqamli muloqotda yoshlar orasida “ha”, “endi”, “bilasanmi” kabi birliklar keng qo‘llanilib, ular kelishuv, tushuntirish yoki birdamlikni ifodalash vazifasini bajaradi. Raqamli diskursda ingliz tilidagi “ok”, “like” kabi markerlarning o‘zbekcha chatlarda uchrashi tillararo ta’sir va global kommunikatsiya jarayonini ko‘rsatadi. Bu holat diskurs markerlarining dinamik va moslashuvchan tabiatini namoyon etadi. Dramatik diskursda esa diskurs markerlari presuppozitsiya, implikatsiya va nutqiy aktlar orqali o‘z pragmatik vazifasini bajaradi.

Masalan, Said Ahmadning “Kelinlar qo‘zg‘oloni” asaridagi “Men senga kim bo‘laman?” kabi savollar ochiq so‘roq shaklida bo‘lsa-da, implitsit tarzda talab

yoki buyruq ma'nosini ifodalaydi. Shuningdek, maqol va hikmatli so'zlar ham diskurs markerlari sifatida xizmat qiladi. Masalan, "Zo'rdan zo'r chiqsa, zo'r bo'ynini qisar" maqoli dramatik diskursda ironiya va xarakter xususiyatlarini ochishga yordam beradi. Nonverbal markerlar — pauza, imo-ishora va harakatlar ham pragmatik ma'noni kuchaytiradi. O'zbek dramatik diskursida keskin harakatlar g'azab, norozilik yoki keskin munosabatni ifodalovchi qo'shimcha signal vazifasini bajaradi. — Ingliz tili bilan qiyosiy tahlil Ingliz va o'zbek tillarida diskurs markerlari umumiy pragmatik vazifalarga ega bo'lsa-da, ularning qo'llanishida madaniy farqlar mavjud. Ingliz tilida "well" yoki "you know" kabi birliklar individual fikrni yumshatish yoki izoh berish uchun ishlatilsa, o'zbek tilida shunga mos "endi" yoki pauzalar orqali kollektivlik va hurmat ifodalanadi. O'zbek tilidagi diskurs markerlari ko'pincha oilaviy va ijtimoiy munosabatlarga yo'naltirilgan bo'lib, implitsitlik kuchli namoyon bo'ladi. Ingliz tilida esa to'g'ridan-to'g'ri ifoda ustuvor hisoblanadi. Raqamli muloqotda ingliz diskurs markerlarining kirib kelishi globallashuv jarayonining tilga ta'sirini ko'rsatadi.

Xulosa O'zbek tilida diskurs markerlari pragmatik lingvistikaning muhim unsuri bo'lib, nutqiy aloqaning samaradorligini ta'minlaydi. Ular madaniy va kontekstual omillarga bog'liq holda dramatik va raqamli diskursda turli pragmatik vazifalarni bajaradi. Ingliz tili bilan qiyosiy tahlil diskurs markerlarining universal va milliy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Kelgusida empirik materiallar asosida kengroq tadqiqotlar olib borish diskurs markerlarining funksional imkoniyatlarini chuqurroq yoritishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A Comparative Study of Discourse Markers in English and Uzbek Youth Digital Interaction.
2. An Elaborate Theoretical Inquiry into the Function and Significance of Discourse Markers within Pragmatic Linguistics.
3. Dramatik diskurs: kognitiv, pragmatik va lingvokulturologik tavsif (ingliz va o'zbek tillari qiyosida).